FANLARARO MAZMUNDAGI KREATIV TOPSHIRIQLAR ORQALI TALABALARNING TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH

Masharipova Saida Quvondiq qizi
Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universiteti tayanch doktoranti
masharipovasaida3@gmail.com
https://orcid.org/0009-0001-7408-4417

Annotatsiya. Mazkur tezisda "Kreativ pedagogika" fanini o'qitish jarayonida fanlararo mazmundagi kreativ topshiriqlardan foydalanish orqali talabalarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirish masalasi yoritiladi. Fanlararo bilimlarni o'zaro bog'lash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, mustaqil fikr yuritish va taklif etilgan yechimlarni asoslashga yo'naltirilgan topshiriqlarni ishlab chiqishning metodik imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: interdisiplinar yondashuv, kreativ pedagogika, kreativ topshiriq, tadqiqotchilik faoliyati, fanlararo integratsiya, mustaqil izlanish, muammoli vaziyat.

KIRISH. Tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishda topshiriqni bajarish natijasi bilan bir qatorda, talabaning izlanish jarayoniga ham e'tibor qaratish kerak. U qanday manbalardan foydalangani, ma'lumotlarni qanday mezonlar asosida tanlagani, muqobil yechimlarni qay tarzda taqqoslagani va yakuniy xulosaga qanday kelganini tushuntira olishi muhimdir. Bunday yondashuv talabaning nafaqat ijodiy fikrlashini, balki o'z faoliyatini tahlil qilish va natijalarini dalillar bilan asoslash ko'nikmalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shundan kelib chiqib, "Kreativ pedagogika" fanida fanlararo mazmundagi kreativ topshiriqlardan foydalanish orqali talabalarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishning metodik imkoniyatlarini aniqlash dolzarb masala hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda topshiriqlarni maqsadli ishlab chiqish, ularni bajarish bosqichlarini belgilash va talabalar faoliyatini baholash mezonlarini aniqlashtirish muhim ahamiyatga ega.

Ushbu tezisning maqsadi - fanlararo mazmundagi kreativ topshiriqlardan foydalanish orqali talabalarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirish imkoniyatlarini ochib berish hamda ularni "Kreativ pedagogika" fanida qo'llashga doir metodik yondashuvlarni asoslashdan iborat.

ASOSIY QISM. Talabalarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishda kreativ topshiriqlarning ahamiyati, avvalo, ularning fikrlash jarayonini faollashtirishi va bilimlarni mustaqil izlanish bilan bog'lash imkoniyatida namoyon bo'ladi. Amerikalik pedagog va faylasuf Jon Dyui (John Dewey) o'zining How We Think asarida refleksiv fikrlashni muammoni anglash, dalillarni o'rganish va asoslangan xulosaga kelish bilan bog'liq jarayon sifatida izohlaydi [3]. Ushbu qarashdan kelib chiqib, kreativ topshiriqlarni talabaga tayyor javobni taqdim etadigan vazifa sifatida emas, balki savol qo'yish, ma'lumot izlash, taxminlarni tekshirish va mustaqil xulosa chiqarishga undaydigan o'quv vositasi sifatida tashkil etish lozim.

Fanlararo ta'limning talabalarga ta'sirini o'rgangan J. Oudenampsen, E. Das, N.Blijlevens va M.H.J.Van de Pol tomonidan 2024-yilda e'lon qilingan tizimli sharhda fanlararo o'rganish natijalari uchta asosiy yo'nalish - fan mazmunini o'zlashtirishdagi faollik, metakognitiv ko'nikmalar va turli nuqtayi nazarlarni anglash bilan bog'liqligi ko'rsatilgan [4, 467–518]. Ushbu natijalar fanlararo kreativ topshiriqlarni ishlab chiqishda turli fanlarga oid ma'lumotlarni bir vazifaga jamlashning o'zi yetarli

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

emasligini ko'rsatadi. Talaba bilimlar o'rtasidagi aloqani aniqlashi, o'z fikrlash jarayonini kuzatishi va muammoni turli nuqtayi nazardan tahlil qilishi uchun sharoit yaratilishi kerak.

G.Rodríguez, N.Pérez, G. Núñez, J.-E.Baños va M.Carrió tomonidan olib borilgan tadqiqotda ochiq izlanishga asoslangan ta'lim, fanlararo hamkorlik va kreativ fikrlashni rag'batlantiruvchi usullarning talabalarning tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari o'rganilgan. Tadqiqotda talabalar ilmiy savolni shakllantirish, faraz ilgari surish, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, natijalarni muhokama qilish hamda o'z ishlarini taqdim etish kabi faoliyatlarni bajargan. Mualliflar ochiq izlanishga asoslangan ta'lim yondashuvi va kreativlikni rag'batlantiruvchi usullar talabalarning tadqiqotchilik hamda ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berishini qayd etganlar [5]. Mazkur tajriba kreativ topshiriqlarning metodik tuzilishida mustaqil izlanish va natijalarni asoslash bosqichlarini birgalikda ko'zda tutish zarurligini anglatadi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar asosida "Kreativ pedagogika" fanida fanlararo mazmundagi kreativ topshiriqlarni ishlab chiqishda quyidagi metodik jihatlarni hisobga olish taklif etiladi:

- Muammoli vaziyatni belgilash - talaba mustaqil tahlil qilishi va yechim izlashiga imkon beradigan muammoni tanlash.
- Fanlararo bog'liqlikni ta'minlash - topshiriqni bajarishda bir nechta fan doirasidagi bilim va metodlardan foydalanish zaruratini yuzaga keltirish.
- Mustaqil izlanishga yo'naltirish - talabaning ilmiy manbalarni izlash, ma'lumotlarni tanlash va dalillarni taqqoslash faoliyatini tashkil etish.
- Kreativ yechim ishlab chiqish - muammoga nisbatan muqobil yondashuvlarni taklif qilish va ularni o'zaro solishtirish.
- Natijani asoslash va refleksiya - taklif etilgan yechimning asoslarini tushuntirish, cheklovlarini aniqlash va bajarilgan ishni tahlil qilish.

Mazkur ketma-ketlik tezis doirasida taklif etilayotgan metodik yondashuv bo'lib, uning maqsadi kreativ topshiriqni mustaqil tadqiqotchilik harakatlarini qamrab oladigan yaxlit faoliyat sifatida tashkil etishdan iborat.

Masalan, "Kreativ pedagogika" fanida talabalarga quyidagi topshiriqni berish mumkin: "Oliy ta'limda talabalarning mustaqil ilmiy izlanishga bo'lgan faolligini oshirish uchun qanday yechimlarni taklif etish mumkin?" Talabalar ushbu savolga javob topish jarayonida pedagogika, psixologiya va axborot texnologiyalari bo'yicha bilimlarini o'zaro bog'laydilar. Dastlab muammoning mumkin bo'lgan sabablarini aniqlaydilar, keyin ilmiy manbalarni o'rganib, mavjud yondashuvlarni taqqoslaydilar. Keyingi bosqichda muammoni hal etishga qaratilgan kreativ taklif ishlab chiqib, uning afzalliklarini dalillar bilan asoslaydilar.

Ushbu topshiriqning muhim jihati talabaning faqat yangi g'oya taklif qilishi emas, balki uning zaruratini tushuntirishi, tegishli ma'lumotlarga tayanishi va kutilayotgan natijani izohlashidir. Shu orqali kreativ fikrlash ilmiy izlanish bilan bog'lanadi. Talabaning faoliyati tayyor ma'lumotni o'zlashtirishdan muammoni mustaqil o'rganish va yechimni asoslashga yo'naladi.

Topshiriqlarni baholashda ham faqat yakuniy taqdimot yoki taklifning yangiligiga tayanish maqsadga muvofiq emas. Talabaning muammoni aniqlashi, fanlararo bilimlardan foydalanishi, manbalarni tahlil qilishi, yechimni dalillar bilan asoslay olishi va o'z faoliyatiga tanqidiy baho berishi ham hisobga olinishi kerak. Ushbu jihatlar topshiriqning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishga qaratilganligini aniqlash imkonini beradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Demak, fanlararo mazmundagi kreativ topshiriqlarni maqsadli loyihalash orqali "Kreativ pedagogika" fanida nazariy bilimlarni mustaqil izlanish bilan bog'lash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va asoslangan yechimlar ishlab chiqishga yo'naltirilgan ta'lim faoliyatini tashkil etish mumkin. Bunda topshiriqning metodik qiymati uning murakkabligi bilan emas, balki talabani ilmiy savol qo'yishdan boshlab, dalillarni tahlil qilish va xulosani asoslashgacha bo'lgan jarayonga jalb etishi bilan belgilanadi.

XULOSA. Olib borilgan nazariy tahlil fanlararo mazmundagi kreativ topshiriqlardan foydalanish talabalarning tadqiqotchilik faoliyatini tashkil etish uchun metodik imkoniyat yaratishini ko'rsatadi. Bunday topshiriqlar turli fanlarga oid bilimlarni o'zaro bog'lash, muammoni mustaqil tahlil qilish, zarur ma'lumotlarni izlash va muqobil yechimlarni ishlab chiqishga yo'naltiriladi. Ularning ahamiyati talabaning tayyor bilimlarni o'zlashtirishi bilan cheklanmay, o'z fikrini dalillar asosida ifodalashi va xulosalarini asoslay olishi bilan belgilanadi.

"Kreativ pedagogika" fanida kreativ topshiriqlarni qo'llashda ularning mazmuni bilan bir qatorda, bajarilish jarayonini ham maqsadli tashkil etish zarur. Muammoni aniqlash, fanlararo bilimlarni birlashtirish, manbalarni o'rganish, yechim ishlab chiqish va natijalarni tahlil qilish bosqichlarining izchil tashkil etilishi topshiriqning tadqiqotchilik yo'nalishini kuchaytiradi. Bunda talabaning mustaqil qaror qabul qilishi va taklif etgan yechimini asoslay olishi muhim mezon hisoblanadi.

Tahlillar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Kreativ topshiriqlarni fanlararo mazmunda loyihalash. Topshiriqlarni ishlab chiqishda pedagogika, psixologiya, tadqiqot metodologiyasi va axborot texnologiyalariga oid bilimlarni muayyan muammoni hal etish bilan bog'lash lozim.
2. Topshiriqlarni tadqiqotchilik bosqichlariga muvofiq tuzish. Talabaga muammoni aniqlash, tadqiqot savolini shakllantirish, ma'lumotlarni izlash va tahlil qilish, yechim taklif etish hamda xulosani asoslash imkonini beradigan vazifalar ishlab chiqish maqsadga muvofiq.
3. Muqobil yechimlarni ishlab chiqishga yo'naltirish. Talabalarga bitta tayyor javobni topish bilan cheklanmaydigan, turli yechimlarni taqqoslash va eng maqbul variantni dalillar bilan asoslashni talab qiladigan topshiriqlar berish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. OECD. OECD Learning Compass 2030: Concept Note. Paris: OECD, 2019.
2. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2017.
3. Dewey J. How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process. Boston: D.C. Heath and Company, 1933.
4. Oudenampsen J., Das E., Blijlevens N., van de Pol M. H. J. The State of the Empirical Evidence for Interdisciplinary Learning Outcomes in Higher Education: A Systematic Review // The Review of Higher Education. 2024. Vol. 47, No. 4. P. 467–518.
5. Rodríguez G., Pérez N., Núñez G., Baños J.-E., Carrió M. Developing Creative and Research Skills through an Open and Interprofessional Inquiry-Based Learning Course // BMC Medical Education. 2019. Vol. 19. Article 134. Hmelo-Silver C. E. Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? // Educational Psychology Review. 2004. Vol. 16. P. 235–266.
6. Prince M. J., Felder R. M. Inductive Teaching and Learning Methods: Definitions, Comparisons, and Research Bases // Journal of Engineering Education. 2006. Vol. 95, No. 2. P. 123–138.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

7. Kaufman J. C., Beghetto R. A. Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity // Review of General Psychology. 2009. Vol. 13, No. 1. P. 1–12.
8. Repko A. F., Szostak R. Interdisciplinary Research: Process and Theory. 4th ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2021.
9. Amabile T. M. Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity. Boulder, CO: Westview Press, 1996.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.